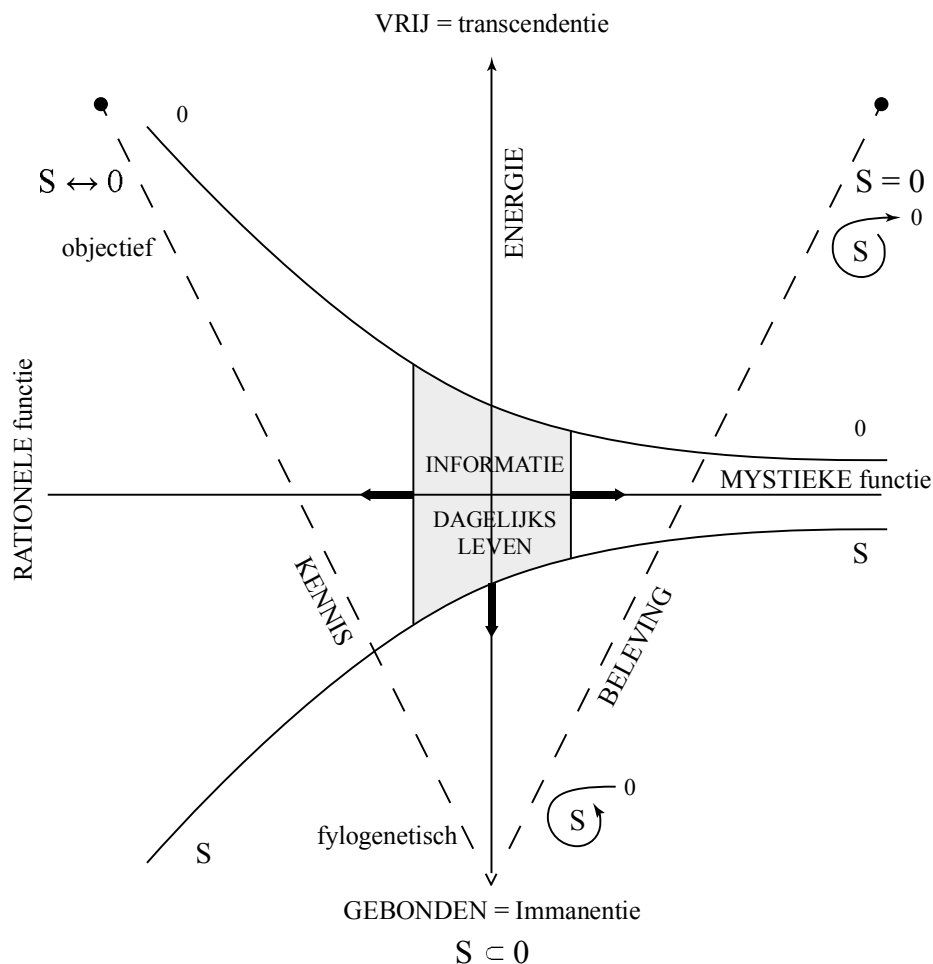

Toelichting bij het model van Ulrich Libbrecht

ELS JANSSENS

ULRICH LIBBRECHT ONTWIKKELDE EEN MODEL VOOR comparatieve filosofie^[1] dat hem in staat stelt verschillende vormen van denken op een gelijkwaardige manier met elkaar te vergelijken. In dit boek gebruikt hij regelmatig terminologie die verwijst naar dit model. Om het mogelijk te maken de tekst te lezen tegen de achtergrond van dit denkkader voegen we vooraf een kleine introductie op dit model in. De begrippen die in het model voorkomen, zijn in de tekst vet gedrukt.

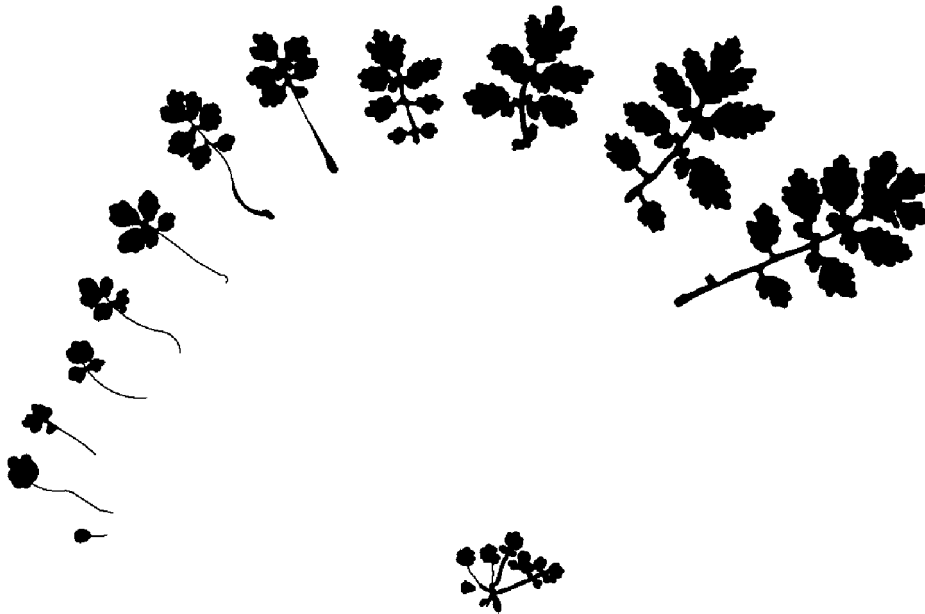

FIGUUR I – Model van Ulrich Libbrecht

[1] Het model en de daarmee verbonden methode staan uitvoerig beschreven in Libbrecht, U. (2001) *Burger van de wereld* en in Libbrecht, U. (1995) *Inleiding Comparatieve Filosofie. Opzet en ontwikkeling van een comparatief model*.

Het model is een kosmologisch-antropologisch model. Dit betekent dat het de mens (*antropos*) in de kosmische evolutie plaatst.

Het uitgangspunt is de fenomenale wereld. Dit is de totale kosmos die onafhankelijk van de interpretatie door de mens kan bestaan. Hierbinnen baseert hij zich op de door iedereen waarneembare wereld. Ieder fenomeen dat hiertoe behoort, is een energetisch proces dat een vormaspect vertoont. Figuur 2, een tekening van het plantje ‘stinkende gouwe’, geeft dit eenvoudig weer: we zien hoe de vorm (vormaspect) zich ontwikkelt (energetisch aspect).

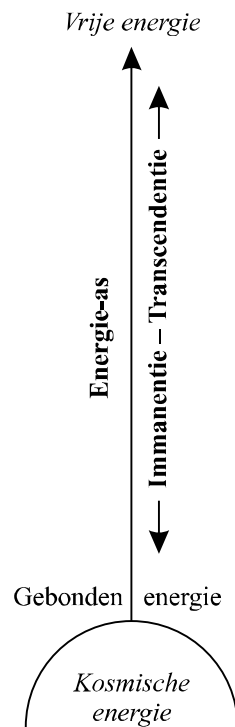
FIGUUR 2 – Stinkende gouwe

De werkelijkheid is dus een energetisch proces waarin de energie kenbaar wordt doordat ze vormen aanneemt (*in-forma-tie*). Het energetische aspect (groei en aftakeling) verbonden met het vormaspect waarin dit gebeurt, wordt in het model weergegeven door een assenstelsel met **een as van energie** en **een as van informatie**. Ieder fenomeen is energie x informatie. Er bestaat dus geen energie zonder informatie en geen informatie zonder energie.

De kosmische evolutie is een proces van energiebevrijding (zie figuur 3). Alle energie die zich omzet in *in-forma-tie*, is afkomstig uit de kosmos. Er is een fysische wet van behoud van energie waardoor de veranderingen die we in de vormen (informatie) zien, transformaties zijn van energie. In de evolutie zien we een toename van informatie en van complexere vormen en een bevrijding van energie. In de evolutie van niet-levende materie naar verschillende levensvormen zien we een toename van minder gebonden vormen van energie. Bv. de binding van de energie is veel sterker in een atoom dan in een cel.

Wanneer energie *in-forma-tie* wordt, kan dit via een vast, voorspelbaar patroon gebeuren, vb. als een bloembol zich tot narcis ontwikkelt. Ook dit vast ontwikkelingspatroon is een

vorm van **gebonden energie**. Het kan ook via een onvoorspelbaar patroon gebeuren, vb. als een kind een tekening maakt. Dan noemen we dit **vrije energie**. In de natuur gebeurt alles volgens vaste patronen. Elke merel zal altijd een nest bouwen volgens hetzelfde patroon. De mens zal nieuwe patronen uitvinden – dit bewijst de architectuur. Cultuur is dus het gevolg van de vrije energie die in de mens aanwezig is. Doordat de mens over een portie vrije energie beschikt kan hij de natuur overstijgen en nieuwe patronen toevoegen. In het model wordt dit geplaatst onder **transcendentie** (*trans* (= over) -*scendere* (=stijgen)). Wat er volgens vaste patronen gebeurt, plaatsen we onder **immanentie** (*in* (= erin) -*manere* (= verblijven)). Bv. vissen kunnen niet buiten het water leven (immanentie), maar mensen kunnen via technologie in de ruimte gaan (transcendentie). Ook de mens blijft een immanente basis behouden: het lichaam blijft gebonden aan natuurlijke omstandigheden zoals zuurstof, licht, voedsel, ...

FIGUUR 3 – Energie

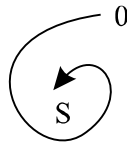
Ook op levensbeschouwelijk en filosofische vlak zien we dat sommige culturen immanent gericht zijn. Dit betekent dat ze de natuur als goed beschouwen en niet wensen dat wat van nature gegeven is te overstijgen. Andere culturen zijn transcendent gericht, wat betekent dat ze de natuur willen overstijgen, beheersen, veranderen, ...

Het model geeft ook een beeld van de mens (antropologisch). De mens is een in de natuur geworteld lichaam en heeft een emotionele en een **rationele functie** waarmee hij de werkelijkheid kan kennen en ervaren (de **kennisas** en de **belevingsas**).

De immanente kennis is **fylogenetisch**. Dit betekent dat hij automatisch van zijn voorouders ‘kennis’ heeft geërfd. Bv. de kennis van het lichaam om voedsel te verteren, te ademen, zich voort te planten, enz.

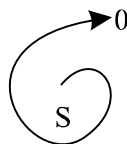
Daarnaast ontwikkelt de mens via zijn vrije energie transcendente kennis. Dit is de kennis die hij niet automatisch krijgt maar moet verwerven via de cultuur. Bv. taal leren, piano spelen, met de fiets rijden, ... Op het hoogste transcendente niveau is dit **objectieve kennis**, bv. wiskunde, wetenschappen, ...

Op de belevingsas wordt er een onderscheid gemaakt tussen immanente en transcendente emotionaliteit. Omdat belevingen meer zijn dan louter egogerichte emoties noemt Libbrecht dit de **mystieke functie**. Immanente emotionaliteit is gericht op overleven en is dus ego-intentioneel. Het subject trekt het object naar zich toe. Dit wordt voorgesteld door het symbool in figuur 4:

FIGUUR 4 – **Immanente emotionaliteit**

Transcendente emotionaliteit is niet gericht op overleven (vrije energie) en is niet op het ego gericht. Het opent zich naar de werkelijkheid (het object), wordt erdoor bewogen maar wil het zich niet toe-eigenen. Deze emotionaliteit is alter-intentioneel, namelijk gericht op het andere. Het andere kan iets uit de werkelijkheid, de medemens, de natuur, of het bestaansmysterie (bv. God) zijn. Het wordt weergegeven door het symbool in figuur 5:

FIGUUR 5 – **Transcendente emotionaliteit**

Culturen zoals de Indische en de boeddhistische zijn sterk gericht op deze vorm van alter-intentionaliteit. Zij streven ernaar een emotionaliteit te ontwikkelen die de natuurgebonden gerichtheid op de wereld van de vormen en op het ego overstijgt.

Het model geeft de mogelijkheid om de relatie tussen subject (mens) en object (wereld of *Umwelt*) te interpreteren. De relatie zelf bepaalt zowel de aard van het subject als de aard van het object. Het model onderscheidt drie basisrelaties:

- **$S \subset O$** : S is ingesloten in O (S is een deelverzameling van O). Het subject is een organisch deel van het object. Dit is zijn naturaliteit.

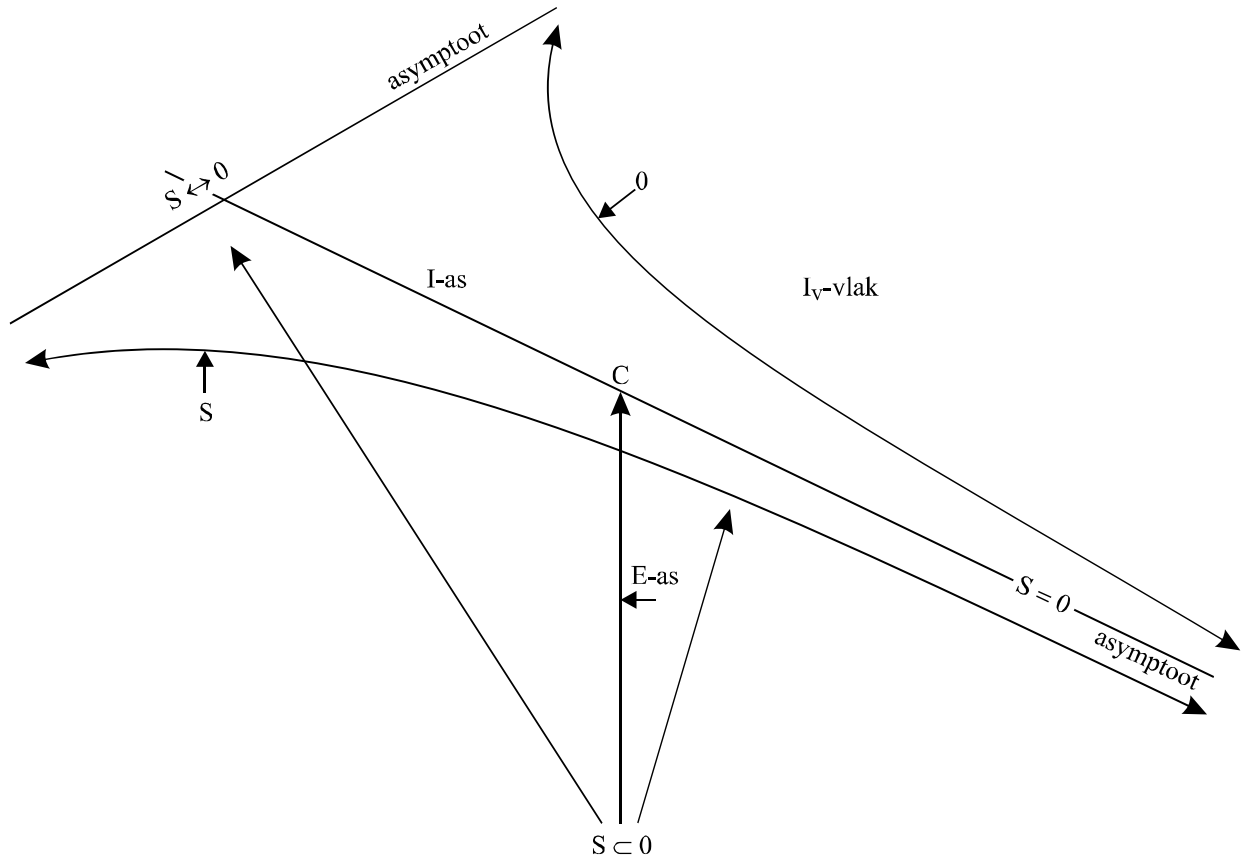
Het wereldbeeldtype dat hiermee verbonden is, stelt de natuur of het 'vanzelfzo' centraal. De mens voelt zich ingebed in zijn natuurlijke omgeving en streeft er niet naar deze werkelijkheid te overstijgen.

- $S \leftrightarrow O$: het subject staat tegenover het object. Dit is zijn rationaliteit. De mens plaatst zich in een rationele distantie tegenover de werkelijkheid. De menselijke houding is er een van afgescheidenheid, van afstand nemen, van overstijgen en ingrijpen via in de geest ontwikkelde patronen (wetenschap en technologie).
- $S = O$: het subject wordt één met het object. Dit is zijn emotionaliteit met als transcendente vorm zijn mysticiteit. De mens staat in een belevingsrelatie tot de werkelijkheid. In de transcendentie wordt de emotionele egogierichtheid overstegen door emoties die niet toe-eigenend en op de totaliteit gericht zijn. Deze wordt als een aangrijpend mysterie ervaren. De menselijke houding is er één van empathie, egoloosheid en ontroerbaarheid. In dit wereldbeeld staat het ervaarbare of het mystieke centraal.

De existentiële situatie van de mens in zijn **dagelijks leven** bevindt zich in het midden van het model. Het wordt aangegeven door het grijze blokje in het midden. Los van het wereldbeeld waarin men leeft, komen namelijk de drie relaties bij iedereen voor. Iedereen is een deel van zijn omgeving, iedereen kan rationeel afstand nemen en iedereen heeft emoties, ook transcendente. De drie dimensies (naturaliteit, rationaliteit en mysticiteit) zijn in de praktijk van het dagelijkse leven onlosmakelijk met elkaar verweven. Men kan ze alleen scheiden door daadwerkelijk op één van de dimensies tijdelijk in te gaan en een 'artificiële' situatie te creëren of op te zoeken. Dit wordt aangegeven door de pijlen die vanuit het midden vertrekken. Men kan zich terugtrekken in de natuur ($S \subset O$), in een wetenschappelijke context, bv. een laboratorium ($S \leftrightarrow O$) of in innerlijke en uiterlijke stilte, bv. meditatie ($S = O$).

Het model is driedimensionaal (zie figuur 6). De asymptoten moet men dus zien in de horizontale dimensie.

De asymptoten wijzen op de toename van mogelijkheden (Energie x Informatie) naarmate men op de as van energie stijgt. In het kennisgebied is dit een exponentiële toename van vormen en een steeds grotere afstand tussen object en subject (de rationele distantie die leidt naar objectiviteit). In het mystieke gebied zien we object en subject dichter naar elkaar toekomen en een afname van vormen. Een eenheidservaring ($S = O$) is een pure innerlijke ervaring, een volledig meetrillen met het werkingsveld van het onkenbare (het mysterie). Het kenmerkt zich door ontbeelding, stilte en egoloosheid. Het wordt door asymptoten weergegeven omdat de volledige kennis en de totaal zuivere ervaring limiettoestanden zijn die nooit kunnen worden bereikt.

FIGUUR 6 – Driedimensionaal model